

Posudek diplomové práce Iny Marešové *Tělo a tělesnost ve službách socialistického realismu*

Diplomová práce Iny Marešové *Tělo a tělesnost ve službách socialistického realismu* začíná kapitolou, v níž se hovoří o možnosti utonutí v panoptikálních záhybech a zrádných hlubinách re-prezentací socialistické skutečnosti. Domnívám se, že právě tonutí je jednou z legitimních cest do spleti dobových mýtů a emblémů – nejen proto, že smrt utonutím je údajně ze všech smrtí nejsladší, ale především proto, že jen při tonutí se současný badatel stává součástí mohutného sémiotického proudu, který proudí pod krustou často démonizovaného a bagatelizovaného materiálu 50. let 20. století. Pokud si pisatel drží až příliš velký distanc, snadno skončí u diplomantkou zmiňovaných kompilací „best of“, které z těla socialistického realismu činí jiné a obludné tělo Druhého, jehož jediným posláním je svědčit o zdravoti těla našeho. Naštěstí si Ina Marešová zvolila přístup, který tělo a tělesnost socialistického realismu vidí jako tělo blízké, zařaditelné do kontextu a hodné péče i pozornosti.

Moment tonutí je v případě hodnocené diplomové práce z velké části neobyčejně pozitivním zážitkem poučeného ponoru do labyrintu textů, jež nejsou cizorodou promluvou z říše příznaků, ale skutečnou výzvou k uchopení a porozumění. Jen v několika málo momentech můžeme hovořit o tonutí v negativním smyslu. Dovolím si je vypíchnout hned na začátku. Za zmínku v tomto ohledu bezesporu stojí některé kapitoly práce (zejména pak 2. – 4.), které z mého pohledu operují s poměrně úzkou škálou primárních textů (opírají se a priori o Řezáčův *Nástup*) a občas okouzleně zabředají do jemně ironických komentářů, nesporně zajímavých, avšak dílčích pozorování, i do poněkud těžkavých přesahů k širší rovině obecně společenské roviny sémiotiky socialistického realismu. Téma těla se tu místy po anglicku vytrácí, jinde mu zase chybí hlubší typologie – zejména kapitola o animálním těle (2.4) pouze povrchově načrtává bohatý repertoár těl lidojedů a šelem, která defilují po vypuknutí Korejské války dobovým tiskem i kulturou.

Polemizovat lze i s některými generalizacemi zde uvedenými. Např. „*Při řádnějším ohledání jednotlivých re-prezentací se však odhaluje jakýsi univerzální matrix, který láká ke svůdnému tvrzení – socialismus měl nepřítele jednoho, jehož recykloval pro různé situace. Tento prototyp se přitom napájel ze zřetelného zdroje – již konstituovaného obrazu Němce jako univerzálního škůdce českého národa, který se v českém národním vědomí začal vytvářet v průběhu obrození.*“ (35). Otázkou je, jak a zda do tohoto zobecnění zapadá jeden z klíčových nepřátelských archetypů – velkostatkář, postava odvozená z velké části z lidové tradice a z odkazu venkovských dramát. Z celkově věcného tónu práce pak zase zbytečně vyčnívá ironický sumář povídky *Stavbačka* Marie Majerové, který sklouzává k „panoptikalizaci“ materiálu. Je však spíše ojedinělým výkyvem v jinak obdivuhodně semknuté a soustředěné práci. Co je třeba závěrem tohoto kritičtějšího oddílu podtrhnout –

případná reduktivnost ve výběru primárních textů není nikdy na překážku celkově přesné a koncisní formulaci problematiky fungování těla v dobové popkultuře. Naopak, nastíněná struktura re-prezentací těla je smysluplná, odpovídající a doslova vyzývající k dalšímu materiálovému obohacení. V tomto smyslu nutno chápat i moje výhrady, které jsou mnohem více výzvou k doplnění a konkretizaci nastíněné struktury než její relativizací.

Ve všech ostatních ohledech běží o diplomovou práci bez výhrad zralou, uváženou a v mnoha ohledech produktivní a inspirativní. Následující body stručně shrnují její zásadní přednosti, kterými se vymyká běžnému psaní o socialistickém realismu:

a) **Práce je metodologicky prostá**, postavená na jasném východisku a šikovně manévruje mezi lákavými vějičkami pojmů jako ideologie a moc. Texty nechává žít vlastním životem, neřeší, čím ústa jimi promlouvají, ale soustředí se bez výhrad na to, co vyřčené prozrazuje o mechanismu re-prezentace.

b) **„Macurovská“ práce se socialistickou kulturou jako celkem** – nikoli jen oficiální beletrií, ale i s texty osvětového a agitačního charakteru, novinovými články počínaje, stranickými publikacemi konče. Macurův metodologický odkaz tu není jen povrchové gestem okouzlení, ale zúročuje se v pozorném čtení a pečlivém dokládání jednotlivých tvrzení. Sympatické je, že se diplomantka nesnaží vidět jednotlivé emblémy a mýty izolovaně, jako mechanické produkty ideologické mašinerie, ale hledá spíše jejich trvání a zapojenost do širšího kulturního rámce.

c) I když se diplomová práce zabývá již několikrát zkoumanými tématy (tělo vůdce, smrt vůdce, Spartakiáda) dovede se k nim **precizní typologizací a pozorným čtením dobových textů dobrat v jemnosti a detailu, jaký analýzám materiálu 50. let dosud scházel**. Za vrcholné lze v tomto ohledu považovat kapitoly 5 a 6, které v mnohém precizují a rozšiřují macurovské analýzy ze *Šťastného věku*.

d) **Přesahy k literárnímu braku a westernu**, v nichž diplomantka nachází prefigurace pozdějších sorealistických konstant, které akcentují utajený rodokmen nové kultury a její úzké napojení na to, co sama potlačuje. Fascinující je např. poznatek, že jediná skutečná hříšná a fyzicky svůdná *femme fatale* socialistického realismu je neztkrocená země, do níž konatelé nového řádu teprve vcházejí, ale i celková kontextualizace slavných děl 50. let jejich brakovými inspirátory přináší řadu přesných a překvapivých pozorování. Diplomantka pracuje s texty, které dle mého názoru dosud nebyly pro analýzu sémiotiky socialistického realismu zcela využity, což se vzhledem k jejich povaze ukazuje být jednoznačně na škodu.

e) Dílčí zmínku si bezesporu zaslouží i **práce s biblickými motivy**, které do analýzy socialistického realismu vnášejí zpět jeho podstatnou součást – religiozitu, hagiografii, extatické pnutí mezi hmotou a duchem. Použití práce Kateriny Clark *The Soviet Novel*, která se tímto aspektem socialistického realismu jako jedna z prvních systematictěji zabývala již v 80. letech minulého století, nutno v této souvislosti pokládat za důkaz diplomantčiny schopnosti vybírat si podnětnou sekundární literaturu.

Ačkoli tedy v několika momentech můžeme skutečně dát diplomantce za pravdu, že práce s materiálem socialistického realismu je svým způsobem tonutím, včasná vyplutí nad hladinu a hluboké nádechy zajišťují, že diplomová práce *Tělo a tělesnost ve službách socialistického realismu* v rozbouřených vodách nikdy zcela neutone, naopak, dokáže vylovit nepřeborné množství trefných poznatků a přesahů, výtečně zobecněných v závěru práce, který můžeme pokládat za stručné, přitom však vyčerpávající shrnutí fungování těla v socialistickém realismu. Svou odvahou překračovat pouhý sběr citátů, interpretačními dovednostmi i obratnou volbou sekundární literatury diplomantka vysoce předčila nároky kladené na tento typ práce. Budou-li označené segmenty práce materiálově doplněny a tematicky zpřesněny, měla by tato diplomová práce aspirovat na knižní vydání, neboť je svým přístupem, podnětností a především důsledností stále spíše ojedinělá. Troufám si tvrdit, že věnování Vladimíru Macurovi, vždy zavazující a svým způsobem ošidné, je v tomto případě naprosto na místě.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji známku výborná.

Vít Schmarc, 20. 9. 2011